

Reisje aan de Rijn

Voor onze samenwerking met Kammerorchester Berliner Cappella togen we twee weken geleden van Leiden naar Berlijn, van de Rijn naar de Spree. Ook muzikaal reizen we, dit keer via een omweg door Frankrijk, van Nederland naar Duitsland.

Utrecht, 1901



Peter van Anrooy maakt in het voorjaar van 1901 een stormachtige entree in het Nederlandse muziekleven. Nou ja, helemaal nieuw was de 21-jarige conservatoriumstudent niet voor het Utrechtse publiek. Als middelbare scholier speelde hij al viool in het Utrechts Stedelijke Orkest en schreef hij, onder pseudoniem, zijn eerste composities. Zijn compositieleraar Johan Wagenaar heeft hem gevraagd een werk te schrijven als opmaat voor de première van zijn opera 'De doge van Venetië'. Op diens aanraden heeft de piepjonge componist het bekende 'Heb je van de zilveren vloot wel gehoord' als uitgangspunt genomen. Iedereen in concertzaal Tivoli kan het liedje, dat een kleine vijftig jaar eerder door dokter-dichter Jan Pieter Heije en medicus-musicus Joannes Josephus Viotta geschreven is, zo meefluiten.

Van Anrooy heeft de melodie volledig naar zijn hand gezet en met de flair van zijn leraar Wagenaar virtuoos georkestreerd. Zinsnedes uit het lied mogen hun eigen leven leiden, motiefjes worden uitgewerkt en tegen elkaar gezet. "Heb je wel gehoord" klinkt het in de openingsmaten uitbundig in het hele orkest. De klarinetten zingen begeleid door een voortrazende fagot het refrein. Even verderop maken de hobo en de fagot van de frase "Piet Hein zijn naam is klein" een hoffelijk menuet. Dan jubelen de koperblazers: "Wij hebben gewonnen de zilvervloot". In twee grote variaties voert Van Anrooy vaardig naar een climax. Tegen het slot duikt nog even een flard op van het oude Nederlandse volkslied 'Wien Neerlands bloed'. Het publiek is razend enthousiast, net als de critici de volgende dag in de kranten. Het stuk zal dan ook niet meer van het repertoire verdwijnen. Willem Mengelberg maakt er met zijn Concertgebouworkest ook in het buitenland goede sier mee. Van Anrooy zelf zou zich ontplooiën tot een dirigent van naam. Als scheppend kunstenaar liet hij nauwelijks nog van zich horen. Maar door zijn 'Piet Hein Rhapsodie' behoort hij nog altijd tot Nederlands meest gespeelde componisten.

Parijs, 1897



Ernest Chausson weet niet wat hem overkomt. De onzekere componist heeft net van achter de coulissen gehoord hoe meesterviolist Eugène Ysaÿe zijn Poème voor viool en orkest officieel in première heeft gebracht en luistert nu naar het oorverdovende applaus van het publiek. Zoveel bijval heeft de 42-jarige Chausson nog niet eerder ontvangen.

Een paar jaar geleden had Ysaÿe hem gevraagd een vioolconcert voor hem te schrijven. "Een concert is een duivelse klus", had hij geantwoord. "Ik zou niet weten waar ik moest beginnen. Maar ik kan wel een korter werk maken in een vrije vorm, met meerdere passages voor viool solo".

De inspiratie was gekomen tijdens een vakantie in Fiesole, vlakbij Florence. Chausson putte ideeën uit het verhaal 'Lied van de triomferende liefde' van Ivan Toegenjev over de macht van de muziek. In het 16de-eeuwse Ferrara dingen twee vrienden, Fabio en Muzio,

naar de hand van de beeldschone Valeria. Fabio wint het pleit en Muzio druipt af naar het Verre Oosten. Als hij vijf jaar later terugkeert, betovert hij Valeria letterlijk en figuurlijk met zijn wonderbaarlijke vioolspel.

Aanvankelijk noemde Chausson zijn stuk naar Toergenjevs verhaal 'Chant de l'amour triomfante'. Later wiste hij zijn sporen uit en veranderde de titel in het neutrale 'Poème'. Maar de muziek ademt onmiskenbaar de broeierige sfeer van Toergenjevs tekst en met wat fantasie laat zich ook de verhaallijn herkennen. In de prachtige beginmelodie van de viool horen we de schuchtere Valeria. De mysterieuze Muzio maakt zijn entree met een virtueuze vioolsolo en een oosters aandoende thema. De muziek zwelt aan tot een gepassioneerd hoogtepunt. De rust keert terug: het is nacht. De slapende Valeria wordt onweerstaanbaar aangetrokken door zachte klanken uit de tuin. Vanuit de verte nadert de slaapwandelende Muzio. Een dramatische climax en een felle aanzet van het orkest: Fabio steekt de belager van zijn vrouw neer. We horen nog een keer Valeria's melodie luid in het hele orkest voordat de sfeer van het begin terugkeert.

Wiesbaden, 1883



In het late voorjaar van 1883 maakt Johannes Brahms een reisje van Wenen naar de Rijn. Op uitnodiging van vermogende vrienden logeert hij in een villa op een heuvel in een buitenwijk van Wiesbaden. Brahms is in de stad om uit te rusten maar vooral ook om te componeren. Lange tijd heeft hij geworsteld met het genre symfonie. Hij voelde de last van de titaan Beethoven op zijn schouders. Maar na het voltooiën van zijn eersteling was de ban gebroken. Nummer twee volgde snel. Hier, in Wiesbaden werkt hij nu aan zijn Derde.

Beneden in het dal kan Brahms de Rijn zien liggen. De rivier roept herinneringen op aan zijn overleden vriend en mentor Robert Schumann, die de Rijn had bezongen in diens eigen Derde symfonie. Het brengt Brahms in een melancholieke stemming.

Lyriek en dramatiek staan in zijn nieuwe symfonie als twee sferen tegenover elkaar. Grote gebaren contrasteren met vloeiende melodieën. Er is iets bijzonders met het stuk aan de hand: waar bijna elke symfonie uitmondt in een enerverende climax laat Brahms elke deel zacht eindigen.

Ferm klinken aan het begin de tonen F, As en F, als verklanking van Brahms levensmotto *Frei aber Froh*. De componist leeft vrij van huwelijksbanden maar wel gelukkig.

Het krachtige openingsthema ontleent Brahms aan het eerste deel van Schumanns Derde symfonie. Daar tegenover plaatst hij een pastorale klarinetmelodie.

Het volksliedachtige begin van het Andante doet Schumanns vrouw Clara later denken aan een idylle: "Ik kan de aanbidders zien knielen bij het kleine altaar in het bos, ik hoor het kabbelen van de beek en het zoemen van de insecten."

De cello's beginnen de tedere melodie van het derde deel, die wordt overgenomen door de violen. Een eenvoudig, klein motiefje domineert het middengedeelte, waarna de hoorn de openingsmelodie oppakt.

Het afsluitende Allegro begint duister en geheimzinnig. De zon breekt pas door met een stralend tweede thema. Brahms eindigt zijn symfonie met de beginmelodie van het eerste deel, ontgaan nu van alle dramatiek en omgeven door kabbelende strijkersmotiefjes.

De onstuimige Rijn is tot rust gekomen.

Winand van de Kamp



.... De veertig leden van het LKO zijn voor een groot deel musici voor wie muziek een 'uit de hand gelopen hobby' is. We willen samen iets moois op de planken zetten. Het samen is daarbij zeker zo belangrijk als het moois. We spelen afwisselend repertoire, van barok, klassiek en romantiek tot modernere muziek. Behalve met onze eigen concerten zijn we een paar keer per jaar te horen als begeleidingsorkest voor een koor of voor andere gelegenheden.

.... samen met **Kammerorchester Berliner Cappella**

Kammerorchester Berliner Cappella blijkt een soort tweelingzus van het LKO in Berlijn te zijn. Ook zij begonnen als amateur begeleidingsorkestje voor een koor en in de loop van de jaren groeiden zij uit tot een vereniging die ook eigen concerten gaf. Cappella is in tegenstelling tot het LKO een strijkorkest gebleven, al wordt het orkest, indien nodig, nog wel eens uitgebreid met blazers en extra strijkers. Het orkest werkt nog steeds samen met verschillende Berlijnse koren en al meerdere jaren is het het huisensemble van de Pauluskantorei Zehlendorf.

Sinds 2008 is Igor Budin stein dirigent bij Cappella.

MUZIKANTEN

1E VIOOL

Albrecht Hinz (cm)
Amber Heemskerk
Ankie den Haan
Christian Kuntze-Krakau
Christian Weistenhöfer
Elise Noordhoek
Erik van Nieukerken
Lars With
Michaela Blume
Mieke Berkers
Monika Rink
Natalia Dumler
Neus Iborra
Renée Allaart
Ulrich Franz

2E VIOOL

Gebhard Bandel (av)
Anneke Zaaier
Bettina Tüffers
Cornelie Stolk
Elise Coenen
Els de Schryver
Emily Mahler
Herman Gombert
Jacqueline Balhan
Juliette Vleeming
Karin Hoogendoorn
Marc Multhaupt
Matthijs Meltzer
Rolf Mundhenke
Sabine Schrag
Susanne Rosenstock

ALTVIOOL

Renate Hinz (av)
Ante Drijver
Hilde Kunhenn
Iris Spruit
Joop Buijs
Stan van Heijst
Susanne Seher
Udo Ziegenhagel
CELLO
Sabine Haß-Peyton (av)
Arjen Sein
Astrid van der Geest
Dorothea Schultheis
Jacob Nienhuis
Julia Hoechstetter
Marit van Vliet
Marleen Bosman

CONTRABAS

Doortje van Ginneken (av)
Nynke Jelles
Reinout Heijungs
Stephan Trzonnek

FLUIT

Annelies Storms
Hilde van der Linden
Ria Pasterkamp (piccolo)

HOBO

Charles Fransen
Fia Sanders

KLARINET

Erik Klaassens
Winand van de Kamp

FAGOT

Esther Steffens
Marceline Kroon
Fred de Kievit (contrafagot)

HOORN

Guido Gerritsen
Nick Thomas
Pieter de Ruiters
Wilco van den Tol

TROMPET

Matthew Patterson
Ronald Lunstroo

TROMBONE

Eric van Weers
Georgios Kachrimanis
Jacco van Stenis

PAUKEN

Jens Meijers

SLAGWERK

Huub Simons
Jonas de Laat